

УДК 328.132.7–057.177.1–055.2

ОСОБИСТІСНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Тарас Зорівчак

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000,
e-mail: k_polit@franko.lviv.ua*

Статтю присвячено ролі окремих президентів в розвитку зовнішньої політики держав Латинської Америки. Особливу увагу зосереджено на особистісному впливі у формуванні внутрішньої та зовнішньої політики Аргентини, Чилі та Коста-Ріки, їх ролі в утвердженні цих держав у сучасному світі. Аналізується діяльність жінок-політиків як минулого, так і сучасності (Ева Перон, Марія Естела Мартінес де Перон, Крістіна Фернандес де Кіршнер, Лаура Чинчілья Міранда, Вероніка Мішель Бачелет Херія). У статті стисло подано їхні життєписи, які значною мірою впливали на їхню діяльність як керівників держави та відображали загальну тенденцію зовнішньої політики держав цього регіону.

Ключові слова: президент, зовнішня політика, особистісний вимір політики, Латинська Америка.

Характеризувати зовнішню політику, а, тим паче, її особистісний вимір на прикладі окремо взятих держав доволі складно, це вимагає або подібності самих держав та їхньої зовнішньої політики, або спільностей географічного положення.

Можна спробувати застосувати метод системного аналізу діяльності жінок-керівників держав з двох причин. По-перше, їх дуже небагато, за всю історію після Другої світової війни набереться 40 прикладів. По-друге, більшість з них правили в минулому, а тепер таких керівників держав біля 20. Найвідоміші приклади – чинний федеральний канцлер ФРН Ангела Меркель, президент Фінляндії Тар'я Халонен, президент Литви Даля Грібаускайте, колишній президент Латвії Вайра Віке-Фрейберга та декілька інших у Європі. Аналогії можна провести в Азії, зокрема президент Індонезії (2001–2004 рр.) Мегаваті Сукарнопутрі, У 2005 році вперше за всю історію керівником африканської держави – президентом Ліберії – стала Еллен Джонсон-Серліф. Можна також навести приклад теперішнього державного секретаря США Х. Клінтон, яка за соціологічними прогнозами зможе поборотися знов за місце в Білому домі.

В Україні на виборах могла теж перемогти теж достойний кандидат від національно-демократичних сил. Але не судилося. В Україні складно з демократичними силами, а ще складніше із спільним баченням зовнішньої політики держави.

У Латинській Америці можна проводити дуже багато спроб класифікувати держави та їхню зовнішню політику. Ідучи шляхом від протилежного, можна виявити певну закономірність: найяскравішим виявом впливу особистості на зовнішню політику може бути діяльність жінок-президентів у державах Латинської Америки. Особливо з тієї причини, що, по-перше, їх дуже небагато, а, по-друге, вклад цих особистостей у зовнішню політику власних держав важко заперечити.

За всю історію Латинської Америки було тільки вісім жінок-президентів у різних державах.

Проте, історія подружжя Перон незаперечно була першим виявом впливу дружини президента Аргентини на політичний процес. Харизматична постать, Марія Ева (Евіта) Дуарте [3], більш відома як “Леді Перон”, була дружиною не менш харизматичної постаті в аргентинській історії. Її чоловік Хуан Перон двічі очолював аргентинську державу, обирався Президентом Аргентини (1945–1955 роках та, значно пізніше (у 1973-1974 роках), хоча й обидва рази дотерміново припиняв свої повноваження. Спершу через військовий переворот, а згодом через дострокове припинення повноважень. Він назавжди залишився автором доктрин аргентинського націоналізму та “хустисиалізму” [4, с. 227], що надовго змінили характер розвитку держави. Е. Перон ніколи не обіймала офіційних посад, але користувалася виключним впливом на політику, хоча не стільки зовнішню, скільки внутрішню. Народжена у бідній сім’ї малозаможного латифундиста, Е. Перон пройшла складний життєвий шлях. Втеча з дому, нездійснена мрія стати артисткою, далеко не просте дитинство, тяжкі умови в юності, праця на радіо та як завершення – блискуча роль першої леді держави. З неї й досі намагаються брати якщо не приклад, то зразки поведінки та вміння використовувати свою популярність на благо зміцнення ролі свого чоловіка. Е. Перон боролася за виборчі права жінок, за зміцнення профспілок, допомогу малозабезпеченим. Саме це всіляко сприяло її популярності в Аргентині і далеко за її межами, крім того її ім’я досі овіяне різними слухами, пересудами та просто придуманими історіями, перевірити правдивість яких вже ніхто ніколи не зможе. Вона померла молодою, у віці 33 роки, що стало трагічним випадком для багатьох аргентинців та не тільки.

Першою жінкою-президентом в Латинській Америці символічно стала третя дружина Х. Перона, що була президентом Аргентини протягом 1974-1976 років, Марія Естела Мартінес де Перон, більш відома як Ізабелль Перон [2; 8].

Вона була обрана тимчасовим президентом (до цього була віце-президентом) після смерті свого чоловіка – безумовно, знову ж таки харизматичної постаті, на основі його популярності. Згідно з конституцією та рішенням парламенту – виконувала обов’язки до обрання нового президента. Військовий переворот позбавив її влади, а вона сама виїхала в Іспанію. Досі дійсний ордер на її арешт за смерть жертв “ескадронів смерті”.

Увійшла в історію – стала першою жінкою-президентом у світі, хоча перед цим у трьох державах світу жінки займали керівні пости, але не називалися президентами. Більше того, стала наймолодшим тоді керівником держав Латинської Америки. Їй довелося виконувати дипломатичні місії від імені свого майбутнього чоловіка, але І. Перон нічим не запам’яталася на посаді президента. Втримати владу їй не вдалося, через два роки черговий військовий переворот усунув її від влади.

Вона була третьою жінкою Х. Перона. Волею долі її біографія дуже нагадує біографію “Леді Перон”. На відміну від останньої та у зв’язку з похилим віком самого Х. Перона, вона як майже офіційна особа подорожувала по державах Латинської Америки та Європи і, знову ж таки, на відміну від Е. Перон, без супроводу чоловіка. У сфері зовнішньої політики відзначилася покращенням американо-аргентинських взаємин.

Якщо Е. Перон була харизматичною постаттю, то І. Перон не мала належних лідерських якостей. Вона перебувала під сумнівним впливом якогось філософ-містика. Згодом виявилось що він не зовсім філософ-містик, а дуже прагматичний політик. Хосе Лопе Вега мав дуже великий вплив на політику Аргентини, він став міністром, а згодом “прославився” створенням “ескадронів смерті” – каральних підрозділів праворадикального руху “Антикомуністичного альянсу”, фактично – борців з будь-яким виявом думки, відмінної від провладної [2].

Дещо пізніше, уже в демократичній Аргентині вперше на загальних виборах беззаперечну перемогу отримала Крістіна Кіршнер.

Крістіна Фернандес де Кіршнер була позбавлена проблем під час свого обрання. Вона як представник лівоцентристського блоку “Фронт за Перемогу”, отримала понад 40 % голосів, як не дивно перемогла представника знову ж таки лівоцентристського об’єднання. Соціальні проблеми в Аргентині дуже сильно позначилися на голосуваннях – після фінансової кризи в державі 2000 – 2001 роках тільки недавно праві партії почали відновлювати власний авторитет. Безумовно, тоді відрив в голосах вражав – понад 20 % - для Аргентини небачена різниця. Той же блок отримав більшість на виборах до нижньої палати Національного конгресу Аргентини та значну кількість місць сенаторів. Згодом, у 2009 році, ця перевага нівелювалася, соціальні проблеми призвели до змін у симпатіях виборців.

Їй вдалося виграти вибори завдяки популярності та авторитету свого чоловіка Нестора Кіршнера – одного з найуспішніших президентів Аргентини, який добився значних успіхів перш за все, в економічній сфері, очоливши державу після економічної кризи та дефолту аргентинської економіки.

Знову ж таки, згадка про Х. Перона тут теж доречна. Як Нестор, так і Крістіна Кіршнер були, та в принципі залишаються, представниками пероністської партії “Справедлива Аргентина”. Хоча ідеологія цієї партії суттєво відрізняється від поглядів самого Х. Перона, але своєрідне тлумачення філософських догм про те, що “політика-професія”, а мета перемоги успішний розвиток суспільства та держави повністю відповідають життєвим принципам Х. Перона.

Н. Кіршнер несподівано вирішив, хоча й мав законне право, не висувати власну кандидатуру на чергових виборах. Партія висунула кандидатуру його дружини К. Кіршнер, що зробила доволі успішну кар’єру. Вона висунула лозунг “продовження змін”, популярність її чоловіка та його політики дозволила К. Кіршнер більше займатися пошуком закордонних інвесторів, ніж власною передвиборною компанією.

Знову ж таки, подібно до Е. Перон, К. Кіршнер походить із простої, хоча й міської сім’ї. Університетський диплом, адвокатська практика, успіхи у сприятливому профспілковому рухові, тривала законодавча діяльність, посада сенатора протягом майже восьми років та бездоганна репутація створили всі передумови для успішної перемоги на виборах.

Зовнішньополітична активність К. Кіршнер останнім часом була виявом зростаючого невдоволення населення внутрішньою політикою. За даними агентства “Консульта Мітофскі”, що були опубліковані прес-службою телеагентства EFE, рейтинг К. Кіршнер станом на початок 2010 року становив тільки 19 %, що як не дивно, але є найнижчим показником серед 15 держав Латинської Америки. Для порівняння керівника Панами підтримують 91% голосів. До речі, у Панамі у свій час теж була жінка-президент Мірея Москосо Порігес (1999–2004 рр.).

К. Кіршнер відразу почала брати активну участь у реалізації зовнішньої політики Аргентини, зокрема, через неофіційні зустрічі з керівниками держав під час закордонних поїздок та міжнародних форумів. Це особливо помітно стосовно США. Президент Дж. Буш-молодший наголошував на традиційно важливій ролі К. Кіршнер як до, так і під час її президентства, президент У. Чавес чомусь називає її “жінка-меч”, що безумовно засвідчує його повагу. К. Кіршнер змогла знайти баланс у зовнішній політиці між аргентинськими інтересами стовно США, держав, що підтримують (Колумбія, Перу) або не підтримують США (Венесуела, Куба) [1], та Бразилією, її міжнародний авторитет безперервно зростає.

Але зовсім не аргентинські обставини спричинили активність К. Кіршнер у сфері зовнішньої політики.

Перший повід несподівано наступив у зв'язку з усуненням від влади президента Гондурасу. Внаслідок військового перевороту у червні 2009 року був усунений президент цієї країни М. Селайя, до влади прийшов тимчасовий уряд. Держави Латинської Америки в абсолютній більшості не визнали нову владу.

К. Кіршнер заняла однозначну позицію підтримки легітимного переобрання влади в Гондурасі. Аргентина вислала посла цієї країни, водночас держава категорично відмовилася відкликати свій дипломатичний корпус з Гондурасу.

Наочний приклад – спроба знов звернутися до світової спільноти з проблематикою застарілого питання про Фолклендські (Мальвіндські) острови.

Приводом став початок діяльності компанії “Desire Petroleum” в січні 2010 року з підготовки до розвідки нафтових і газових запасів біля вказаних островів.

Фолклендські (Мальвіндські) острови з 1833 року належали Великобританії. Аргентина дуже часто ставила питання про суперечливість такої належності. У 1982 році військова хунта Аргентини розв'язала збройний конфлікт з метою захопити острови, який закінчився трагедією для аргентинської армії. Відносини були нормалізовані президентом К. Менемом у 1990 році. Діяльність згаданої британської компанії обурило керівництво Аргентини.

Президент К. Кіршнер видала указ про заборону будь-яким суднам без попереднього дозволу (ліцензії) виходити з аргентинських портів в бік островів. Вона успішно отримала підтримку з боку латиноамериканських держав, в тому числі керівників Бразилії та Уругваю. Хоча спинити діяльність компанії не вдалося, але уряд Великобританії був змушений оправдувати свою діяльність. Аргентині було повністю достатньо внести відповідні пропозиції ООН і втянути чисельні держави та організації в цю суперечку.

7 лютого 2010 року перемогу на виборах в Коста-Ріці отримала Лаура Чинчілья Міранда [5, 7], перша жінка-президент у цій державі та третя у Центральній Америці. У свій час вона закінчила місцевий національний та Джорджтаунський (в США) університети, за освітою політолог, фактично – професійний юрист.

Вона стала спадкоємницею лауреата Нобелівської премії миру (за врегулювання центральноамериканських конфліктів) Оскара Аріаса Санчеса. Л. Чинчілья була віце-президентом при О. Аріасі, тривалий час посідала поважні посади в уряді Коста-Ріки. Як громадський діяч вона протягом певного часу керувала боротьбою проти наркоманії, а у 1994 році – за партійною квотою – отримала пост міністра внутрішніх справ.

Л. Чінчіля продовжувала власну діяльність як депутат парламенту, згодом міністр юстиції і водночас віце-президент держави. Представляє Партію національного визволення. Ця партія не має вираженої ідеології, вона базується на ліволіберальних принципах, які не дуже точно сформульовані, але вказують кінцеву мету – покращення рівня економічного розвитку держави. Символічно, що суперниками Л. Чінчілі були представники правої та лівоцентристської політичних сил.

Коста-Ріка – одна з найстаріших демократій у Латинській Америці. Вибори відбуваються регулярно, Коста-Ріка – єдина держава Центральної Америки, якій вдалося уникнути війських переворотів та періодів військового правління з 1949 року – явище, для держав Центральної Америки і, особливо, найближчих сусідів Коста-Ріки абсолютно нехарактерне.

Л. Чінчіля акцентувала власну увагу на притаманних для її попередньої діяльності соціальних та правових проблемах. Хоча Коста-Ріка відносно розвинена і далеко не найбідніша держава Латинської Америки, проте соціальні проблеми в ній вкрай загострені. Перед виборами Л. Чінчіля вказувала на боротьбу з бідністю, особливо у сільській та важкодоступній місцевості. Вона мала досвід на власних (і доволі успішних у минулому) спробах покращити ситуацію в галузі охорони здоров'я, освіти, права жінок та суспільної безпеки (фактично у боротьбі з тією ж наркоманією). В контексті вище висловленого, Л. Чінчіля вказала на необхідність вести постійний діалог з усіма суспільними групами та політичними партіями, знову ж таки політичні партії в цій державі далеко не у всьому відповідають кількості та характеру соціальних прошарків суспільства.

За дуже короткий термін свого перебування при владі Л. Чінчіля вже встигла запропонувати концептуальні основи створення нових інтеграційних структур у Латинській Америці.

Чилі – держава, що пережила тривалий період військової диктатури, що завершився у 1988 р. [4, с. 234], на 16 році розвитку демократії, обрала Мішель Бачелет власним Президентом у 2006 році. Її обрання, хоча було логічним з точки зору процесу виборів, не зовсім відповідає дуже сильним консервативним настроям, що притаманні чилійському населенню протягом століть. Справді, у 90-тих роках мало хто міг би уявити керівником держави в Чилі жінку М. Бачелет – постать далеко не харизматичну, лікарка за професією та й в політику вона потрапила радше випадково.

Вероніка Мішель Бачелет Херія зайняла посаду президента Чилі у 2006 році, а у березні 2010 року вона припинила свої повноваження. Була кандидатом від Соціалістичної партії Чилі, представляла коаліцію “Демократична згода”, незмінно правлячу з 1990 року. Протягом тривалого часу займала чисельні урядові пости, прославилася як перша жінка – міністр оборони у Латинській Америці, хоча при цьому координувала виключно політичні аспекти діяльності відомства. Здобула небачену популярність – для Чилі образ міністра оборони повністю асоціюється з генералами часів А. Піночета.

На виборах вона набрала 53, 5% процента голосів. Попередник М. Бачелет Р. Лагос, назвав обрання першої в історії жінки-президента в Чилі історичною подією, а згодом всіляко сприяв її діяльності. Її суперником був С. Пінєра, який також заявив про історичне значення перемоги М. Бачелет [6].

Її батько був генералом чилійських військово-повітряних сил. Досить довго він працював військовим аташе дипломатичного представництва Чилі в США. Доля батька зробила дуже суттєві зміни у біографії М. Бачелет. На момент військового перевороту 1973 року її батько займав посаду, фактично в ранзі міністра, керівника комітету з розподілу продовольства, структури, що чимось дуже нагадувала радянський держпостач. Його було заарештовано, він помер внаслідок сумнівного серцевого приступу через півроку після ув'язнення.

М. Бачелет розом з матір'ю була заарештована і згодом потрапила в один з символів диктаторського режиму А. Піночета – тюрму “Віллу Грімальді”. Її звільнили під впливом уряду Австралії, вона потрапила у НДР і здобула значний досвід в галузі зовнішньої політики, хоча весь час вивчала медичні науки.

Ставши президентом, М. Бачелет звернулася до соціальних питань. Зокрема, спробувала реформувати систему охорони здоров'я, освіти та пенсійного забезпечення.

І в Австралії, а, значно більше в НДР була дуже солідна чилійська політична еміграція – не дуже добре організована, але спрямована на критику режиму А. Піночета. Вказаній діаспорі сприяли урядові і політичній організації багатьох держав, особливо соціалістичного табору та Руху неприєднання. Спогади з цього приводу і ставлення до цих, часом, уже не існуючих держав чітко прослідковуються у зовнішньополітичній діяльності М. Бачелет у формі всякого сприяння двостороннім відносинам.

Вміння вказувати на акценти зовнішньої політики та асоціювати з ними специфіку зовнішньоекономічної діяльності яскраво проявилось під час її недавнього візиту в Російську Федерацію.

Активізація зовнішньої політики Російської Федерації стосовно держав Латинської Америки майже не залежала від російсько-чилійських відносин та не мала до Чилі безпосереднього відношення. Давня історія контактів між СРСР та Чилі, підтримка Сальвадора Альєнде та подальше повне припинення двосторонніх взаємин давно втратили свою актуальність.

Ще будучи міністром оборони, М. Бачелет приїжджала в Росію з офіційним візитом. Участь Російської Федерації в АТЕС та наполеглива демонстрація її уваги до регіону не могли пройти повз увагу чилійського керівництва. Президент В. Путін перебував в Чилі на самміті АТЕС, де була створена фактично нова договірна база для двосторонніх відносин [5].

М. Бачелет стала третім керівником держав Латинської Америки у 2009 році, всього було здійснено понад десяток візитів високого рівня. Вона розпочала свій візит з Санкт-Петербурга. Використала нові перспективи цього міста і зауважила, що проблеми відсутності достатньої кількості нафти та газу дуже суттєві для Чилі, а Російську Федерацію справедливо вважають однією з держав, що володіє всіма потрібними ресурсами не тільки для її добування у важкодоступних та малозасвоєних регіонах, а й необхідними технологіями для цього. Несподівана ініціатива М. Бачелет про “блокову систему” співпраці в сфері енергетичної політики безпеки дуже близька сучасній політиці Російської Федерації та повністю відповідає її інтересам. Безумовно, те, що Російська Федерація може експортувати енергоносії за складними схемами, участю третіх держав та сприяння розвитку місцевої енергетики, не викликає жодних сумнівів.

Сьогодні вже колишній Президент Чилі, М. Бачелет, склала свої повноваження. Її беззаперечна популярність залишиться ще довго незмінною. Згідно з чилійським законодавством, вона залишила свій пост. У Чилі президент обирається на чотири роки, а конституція Чилі не передбачає можливості повторного обрання чинного президента.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кравцова П.* Прекрасная “пингвиниха” [Текст] : [о президенте Аргентины К. Киршнер] // Крестьянка. 2009. № 6. С. 30–35.
2. Перон И. де. <<http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/670198>>.
3. Перон Э. <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%BD_%D0%AD%D0%B2%D0%B0>.
4. Підкова І., Джеджора О. Світова історія XIX–XX століття: словник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка. Ін-т іст. досліджень, 2000.
5. Президентом Коста-Рики впервые в истории становится женщина <<http://unian.net/rus/news/news-361555.html>>.
6. Президентом Чили впервые стала женщина <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/hi/russian/news/newsid_4614000/4614410.stm>.
7. Чинчилья Л. <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%8F_%D0%9B%D0%B0%D1%83%D1%80%D0%B0>.
8. First female president for Argentina <http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/29/newsid_2857000/2857121.stm>.

PERSONALITY INFLUENCE UPON THE STATE POLITICS

Taras Zorivchak

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: k_polit@franko.lviv.ua*

The article covers the role of some presidents in shaping the foreign policies of Latin American states. A concise characteristic of their influence upon the home and foreign policy of Argentina, Chile and Costa-Rica has been provided. The activities of past and contemporary women-politicians are analyzed (Eva Peron, Maria Estella Martines de Peron, Cristina Elisabet Fernández de Kirchner, Laura Chinchilla Miranda, Verónica Michelle Bachelet Jeria). The article contains concise descriptions of their biographies which, undoubtedly, had influenced their activities as leaders of the states and defined the general tendency of foreign policies of the states in the region.

Key words: President, foreign politics, personality influence politics, Latin America.

ЛИЧНОСТНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ**Тарас Зоривчак**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: k_polit@franko.lviv.ua*

Обсуждается роль отдельных президентов в развитии внешней политики государств Латинской Америки. Определяется их личное участие в формировании внутренней и внешней политики Аргентины, Чили и Коста-Рики, роль в самоутверждении этих государств в современном мире. Анализируется деятельность женщин-политиков как прошлого так и современности (Эва Перон, Мария Эстелла Мартинес де Перон, Кристина Фернандес де Киршнер, Лаура Чинчилья Миранда, Вероника Мишель Бачелет Херия). В статье коротко изложено их биографии, которые в определенной степени влияли на их деятельность в качестве руководителей государств и отражали общие тенденции внешней политики государств этого региона.

Ключевые слова: президент, внешняя политика, личностное измерение политики, Латинская Америка.

Статья надійшла до редколегії 31.04.2010

Прийнята до друку 2.06.2010